

Отримано 28.03.2025

Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.083
д.и.н., проф. Петренко Ж.В.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.083 у Київському столичному
університеті імені Бориса Грінченка
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Факультету психології, соціальної роботи
та спеціальної освіти
Петрочко Жанні Василівні

РЕЦЕНЗІЯ

**Денисюк Олени Миколаївни, кандидата педагогічних наук, доцента,
доцента кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського
столичного університету імені Бориса Грінченка, на дисертаційну роботу
Катеринич Анни Андріївни «Соціальна інтеграція молоді з інвалідністю
засобами театрального мистецтва», подану на здобуття ступеня доктора
філософії з галузі знань 23 Соціальна робота
за спеціальністю 231 Соціальна робота**

1. Актуальність дисертаційного дослідження

Театральне мистецтво як синтетичний вид мистецтва завдяки поєднанню елементів різних мистецьких форм, таких як літературне слово, акторська гра, сценографія, музика, танець, здатне впливати на формування особистості молодої людини, стати ефективним інструментом соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень.

Не зважаючи на те, що наразі в суспільстві відбуваються значні позитивні зрушення в розумінні різних моделей інвалідності, ставленні населення до осіб з інвалідністю, усвідомленні важливості їхнього активного входження в соціум та забезпечення рівних можливостей для всіх його членів, реальний стан проблеми соціальної інтеграції не відповідає в повній мірі потребам даної категорії осіб та проголошеним цінностям (принципам толерантності, об'єктивності та соціальної справедливості). Невизначеними залишаються питання покращення якості життя та соціальної інтеграції молоді, що мають інвалідність внаслідок інтелектуальних порушень, що особливо загострюється в умовах воєнного стану. Театральне мистецтво може стати важливим засобом

ефективної соціальної інтеграції даної категорії осіб, оскільки має для цього значні ресурси художнього та терапевтичного впливу, відповідні мистецькі техніки. Отже, тема дисертаційного дослідження Катеринич Анни Андріївни «Соціальна інтеграція молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва» є незаперечно актуальною.

2. Наукова новизна результатів дисертації (теоретичних та/або експериментальних)

Аналіз дисертаційної роботи Катеринич Анни Андріївни підтвердив досягнення авторкою вагомих наукових результатів. Вперше: визначено сутність соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень як комплексного процесу забезпечення ефективної адаптації та активної участі даної групи молоді у різних аспектах суспільного життя; виокремлено особливості процесу соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень (залежність від опікуна, емоційна нестійкість/підвищена сенсibilізація, невідповідність психологічного та біологічного віку, необхідність спрощеного доступу до інфопростору); узагальнено вітчизняний та міжнародний досвід соціальної інтеграції молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва; визначено критерії та показники соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень: емоційно-мотиваційний критерій («прагнення до самореалізації»), «прагнення до визнання», «самоконтроль, або емоційна стійкість»; комунікативний критерій («контактність», «здатність до взаємодії», «самопрезентація»); операційний критерій («готовність до праці», «здатність діяти ситуативно», «відповідальність за свої дії», «рішучість»); виявлено рівні сформованості критеріїв соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва (початковий, базовий, оптимальний).

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження А.А. Катеринич полягає в цілісному розкритті проблеми соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами

театрального мистецтва, визначені сутності соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва як комплексного процесу забезпечення ефективної адаптації та активної участі даної групи молоді у різних аспектах суспільного життя за рахунок створення умов, за яких молоді люди інтелектуальними порушеннями можуть повноцінно реалізувати свій потенціал, відчуючи себе інтегрованими та прийнятими в суспільстві на засадах інклюзивності та рівноправності, забезпечення індивідуального підходу до потреб кожної особи, а також врахування їхнього права на самовизначення та незалежність; виокремлені особливостей процесу соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень; узагальнені вітчизняного та міжнародного досвіду соціальної інтеграції молоді з інвалідністю; визначені критеріїв, показників та рівнів сформованості соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва, надано їх характеристику.

Практичне значення результатів дисертації полягає у розробці та впровадженні змістово-технологічного забезпечення соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва; реалізації тренінгової програми «Театральні кроки: сцена для кожного», яка спрямована на підвищення рівня соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва в діяльності закладів, що працюють із даною категорією населення. Основні положення та висновки дисертації можуть бути використані у діяльності фахівців соціальної роботи, соціальних педагогів, спеціалістів центрів соціальних служб, які працюють з молоддю; закладами вищої освіти при розробці змісту освітніх компонентів для студентів спеціальності 231 «Соціальна робота», освітньо-професійних програм «Соціальна робота» та «Соціальна педагогіка», зокрема навчальної дисципліни за вибором «Театральні практики в соціально-педагогічній роботі»; при укладанні навчальних посібників та методичних рекомендацій з питань

соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Результати дослідження, наукові положення, висновки і рекомендації є науково обґрунтованими проведеним А. А. Катеринич теоретичним аналізом проблеми соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень із застосуванням методів аналізу, систематизації, порівняння, моделювання та емпіричного дослідження, що передбачало використання методів включеного спостереження, інтерв'ю, опитування, методу незалежних експертних оцінок, рольових ігор, сторітелінгу для оцінки рівнів соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень; експерименту (констатувального, формувального та контрольного) для визначення рівнів соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. Висновки автора підтверджені результатами кількісного аналізу даних з використанням методів математичної статистики та контент-аналізу для обробки якісних даних.

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується позитивними відгуками організацій, де впроваджувалися матеріали дисертації, що містяться в додатках.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Дисертаційне дослідження Анни Андріївни Катеринич повною мірою вирішило наукове завдання, сформульоване в меті – здійснити теоретико-методичний аналіз проблеми соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва, розробити та перевірити дієвість змістово-технологічного забезпечення цього процесу. Розроблене авторкою змістово-технологічне забезпечення процесу соціальної інтеграції з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень теоретично обґрунтовано, експериментально перевірено та має незаперечну наукову та

практичну значущість. Визначені в дисертаційній роботі завдання здобувачкою були виконані на високому рівні, методи дослідження відповідали завданням та були належним чином застосовані. Представлене в дисертаційній роботі дослідження демонструє високий рівень оволодіння здобувачкою методології наукового дослідження.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися автором на 13 наукових і науково-практичних конференціях різного рівня: 7 міжнародних – «Соціальна робота: виклики сьогодення. Інноваційні соціальні проекти та волонтерські практики» (25.11.2021, Київ, Україна); «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (17.05.2022, Одеса, Україна); «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (17.11.2023, Одеса, Україна); Всеукраїнська з міжнародною участю науково-практична конференція з соціальної роботи (15.03-16.03 2024, Київ, Україна); «Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи» (04.04.2024, Житомир, Україна); «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму» (21.05-22.05.2024, Кам'янець-Подільський, Україна); Society. Integration. Education. 18th International Scientific Conference (24.05-25.05.2024, Резекне, Латвія); та 6 всеукраїнських – «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації» (27.05.2022, Київ, Україна); «Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади» (09.06.2022, Київ, Україна); «Стратегії наукового пошуку в соціальній роботі, соціальній педагогіці та соціальній освіті: поліфункціональність ідей» (04.05-05.05.2023, Тернопіль, Україна); «Цілісний підхід у психології та соціальній роботі: теорія та практика» (24.02.2023, Кропивницький, Україна); «Компетентісні засади освітнього процесу в умовах впровадження інновацій: вітчизняний та міжнародний досвід» (27.11-28.11.2023, Житомир-Полтава-Київ, Україна); «Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання» (16.05-17.05.2024, Кривий Ріг, Україна). Також

основні положення та результати дослідження представлялись на щорічних звітно-наукових конференціях професорсько-викладацького складу Київського столичного університету імені Бориса Грінченка; на засіданнях кафедри соціальної педагогіки Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти, презентувались студентам спеціальності «Соціальна робота» в межах дисципліни за вибором «Театральні практики в соціальній роботі» тощо. Це вказує на достатню апробованість результатів дослідження у науковому середовищі.

Результати дисертаційного дослідження Катеринич Анни Андріївни у повній мірі представлені у 12 наукових публікаціях, з яких 11 – одноосібних, 1 – у співавторстві. Зокрема: 3 одноосібні статті, у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку до наукових фахових видань України; 9 одноосібних наукових публікацій, у яких додатково висвітлено результати дисертації, з яких 1 стаття (у співавторстві) індексується у міжнародних наукометричних базах даних. Аналіз змісту публікацій підтверджує достатню повноту викладення результатів дослідження.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу

Структура дисертації Анни Андріївни Катеринич повною мірою відповідає сучасним вимогам до відповідних наукових робіт. Робота характеризується чіткою структурою та складається з анотації українською та англійською мовами, списку опублікованих праць за темою дисертації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Список джерел містить 266 джерел, 42 з яких – іноземними мовами. 8 додатків містяться на 43 сторінках. В роботі представлено 17 таблиць і 24 рисунки. Загальний обсяг дисертації становить 288 сторінок, із них основного тексту – 214 сторінок. Зміст дисертації відповідає проведеному дослідженню, анотація дисертації достатньо повно відображає структуру, основні положення, результати та висновки дослідження та дає цілісне уявлення про логіку та алгоритм його проведення.

У вступі представлені обґрунтування актуальності проблеми, визначені суперечності та стан її розробленості в сучасній теорії і практиці соціальної роботи; представлений науковий апарат дослідження, наукова новизна, теоретичне та практичне значення, дані щодо впровадження результатів дослідження та апробації, структури роботи. В першому розділі проаналізовані ключові поняття дослідження, схарактеризовані моделі для розуміння інвалідності, класифікації інтеграції осіб з інвалідністю, розкриті особливості соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень; запропоновано власне формулювання ключового поняття. Результати теоретичного аналізу, систематизації, порівняння та моделювання представлені в таблицях та рисунках, що полегшує сприйняття та наочно візуалізує матеріал. В другому розділі визначено та обґрунтовано критерії та показники соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, запропоновано процедуру виявлення рівнів соціальної інтегрованості молоді внаслідок інтелектуальних порушень; представлено етапи експериментальної роботи з розробки та впровадження змістово-технологічного забезпечення соціальної інтегрованості молоді внаслідок інтелектуальних порушень. В третьому розділі висвітлено хід та методику емпіричного дослідження; проаналізовано процедуру впровадження змісту, форм та методів соціальної роботи з підвищення рівня соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень засобами театрального мистецтва; описано особливості впровадження серії тренінгових занять з елементами театральної роботи, спрямованих на розвиток їхніх особистісних, соціальних та комунікативних навичок через мистецьку діяльність, адаптації до суспільства та підвищення якості життя; запропоновано форми та методи роботи з молоддю з інтелектуальними порушеннями щодо формування показників до кожного критерію соціальної інтегрованості, які слушно представлено у вигляді таблиці; проведено детальний аналіз результатів експерименту, який показав позитивні зміни в динаміці сформованості показників за всіма визначеними критеріями соціальної

інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень.

Таблиці та діаграми виконані коректно, дають повне уявлення про отримані результати. Висновки з розділів та загальні висновки логічні та відображають результати дослідження.

Дисертаційне дослідження Катеринич Анни Андріївни є самостійним завершеним дослідженням, що розкриває авторське бачення проблеми соціальної інтеграції молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва, базується на ґрунтовному аналізі проблеми, використанні адекватних підходів до її вирішення. Робота відповідає вимогам до оформлення та обсягу дисертаційних робіт.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертаційного дослідження не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикацій, фальсифікацій. Представлений до захисту текст дисертації є оригінальним. Виявлені за допомогою програми Unicheck текстові співпадиння (цитування) мають відповідні посилання на джерела, які внесені до списку. Запозичення, які є в тексті роботи, не мають ознак плагіату. Робота визнається самостійною. Ідеї та елементи праць інших науковців, цитати супроводжуються належними посиланнями на авторів та джерела інформації. Особистий внесок здобувачки у друкованих працях, наведено у списку опублікованих робіт за темою дисертації.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Анни Андріївни Катеринич, вважаємо за необхідне виокремити деякі аспекти, що потребують обговорення або уточнення.

1. У розділі 1 авторка характеризує засоби театрального мистецтва як чинник соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. Робота б значно виграла б, якби більш широко було представлено

питання доступності мистецьких об'єктів, зокрема театральних установ.

2. Потребує уточнення та конкретизації закордонний досвід використання засобів театального мистецтва в соціальній інтеграції молоді з інвалідністю саме внаслідок інтелектуальних порушень; аналізуючи різні засоби театального мистецтва, доцільно було б схарактеризувати можливості соціального театру, зокрема форум-театру, в соціальній інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, що значно збагатило б роботу.

3. У розділі 2 проаналізовано стан практики соціальної роботи з соціальної інтеграції молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. Значно покращило б сприйняття наукового матеріалу та показало логічну послідовність етапів дослідження та взаємозв'язки між ними графічне представлення алгоритму проведення експериментального дослідження.

4. Представлений матеріал у третьому розділі був би більш переконливий, якби для прикладу було запропоновано декілька методичних розробок щодо впровадження тренінгової програми з елементами театральної діяльності, наводились висловлювання молодих людей та батьків/опікунів, детальніше схарактеризовано використання методу сторітелінгу для оцінки рівнів соціальної інтегрованості молоді з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень.

Висловлені зауваження не позначаються на загальній позитивній оцінці виконаної роботи.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей

Аналіз дисертації Анни Андріївни Катеринич засвідчив, що здобувачка володіє теоретичними знаннями, вміннями та навичками для проведення дослідження в галузі «Соціальна робота», на високому рівні оволоділа методичними та дослідницькими навичками, достатніми для проведення експериментального дослідження на основі сучасних підходів щодо досліджуваної проблеми, здатна працювати у міжнародному контексті,

апробувати результати наукового дослідження, поширювати та впроваджувати їх в практику соціальної роботи, що підтверджується відповідними довідками.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційне дослідження Катеринич Анни Андріївни «Соціальна інтеграція молоді з інвалідністю засобами театрального мистецтва», відповідає п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а його авторка Катеринич Анна Андріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота спеціальності 231 Соціальна робота.

Рецензент:

доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент

Олена ДЕНИСЮК

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
* УКРАЇНА *
Код ЄДРПОУ 45307965

ВЛАСНИЙ ПІДПИС

О. Денисюк (ПІБ) ЗАСВІДЧУЮ

Н. Михайлова (ПІБ)